

De Engel van de HEERE¹

Wie is Hij in het Oude Testament?

Door Arno Clemens, Gaebelin,
<https://www.soundwords.de/der-engel-des-herrn-a18512.html>, 25-8-2025

Oorspronkelijke titel: “Der Engel des HERRN”
in *Die Welt der Engel* (oorspronkelijk: *The Angels of God*, 1924),
Dillenburg: Christliche Verlagsgesellschaft, 1986, pp. 17-24.

Alle Schriftaanhalingen komen uit de Statenvertaling (HSV)
Vertaling, plaatje, links en voetnoten door M.V.

Niet een geschapen engel, maar de HEERE Zelf

Het woord “engel” komt voor het eerst voor in de Schrift in Genesis 16. Hagar, de lijfeigene, was gedwongen de tent van Abraham te verlaten — zij was voor Sara gevlucht. “De Engel van de HEERE vond haar bij een waterbron in de woestijn, bij de bron aan de weg naar Sur” (Genesis 16:7). Deze Engel van de HEERE (Hebr. Malach-JaHWeH) is geen geschapen wezen, maar een ongeschapen Engel – het is de HEERE (JaHWeH) die Zich op verschillende momenten manifesteerde in het gewaad van een engel, en meestal in menselijke vorm. Deze Engel van de HEERE is geen boodschapper die door God is gezonden, maar een theofanie, een manifestatie van de Godheid. Hij is de “Ik Ben”, de Zoon van God. We hebben daarom, in de herhaalde verschijningen van de Engel van de HEERE, de meest opmerkelijke openbaringen van de Zoon van God, onze Heer, vóór zijn incarnatie. We zullen zien dat in elk geval van de manifestatie van deze Engel van de HEERE, de kenmerken van de Godheid aanwezig zijn.

De Metatron van de Joodse overlevering

Het is opvallend en zeer interessant dat de oude Joden in hun tradities de Engel van de HEERE bij zijn verschijning niet als een gewone engel beschouwden, maar als de enige middelaar tussen God en de wereld, als de auteur van alle openbaringen, aan wie zij de naam Metatron gaven. Zij noemden Hem “de Engel van Zijn aangezicht” (vgl. Jesaja 63:9) omdat Hij altijd Gods gelaat aanschouwt, en zij spreken over Hem als de hoogste openbaring van de onzichtbare God die deelt in Zijn natuur en majesteit. Ze noemen Hem ook wel de Shechinah. Een Talmoedische passage zegt: “Metatron, de Engel van de HEER, is verbonden met de hoogste God door essentiële eenheid”, terwijl een andere bron Hem “Heerser over al het geschapene” noemt. De zeer oude Midrasj, bekend als “Otiot de Rabbi Akiba”, geeft de volgende uitleg over de Engel van de HEERE: “De Metatron is de Engel, de Vorst van het aangezicht, de Vorst van de wet, de Vorst van wijsheid, de Vorst van macht, de Vorst van heerlijkheid, de Vorst van de tempel, de Vorst der koningen, de Vorst der heersers en van het hoge en verhevene”. Volgens deze oude Joodse bronnen is de Engel van de HEERE, die zij “Metatron” noemen, één met de Messias en tegelijkertijd met God. Dit was ook de mening van de Joden in latere tijden. Maleachi 3:1² bevestigt een dergelijke interpretatie; de “Engel van het verbond” is de HEERE, en de Messias is de “Engel des HEEREN”.

¹ Hier staat in de grondtekst het Tetragrammaton (Gr. *tetra* = vier; afbeelding onderaan). Het bestaat uit vier tekens en is Gods oudtestamentische Verbandsnaam. In het Nederlands komt de transcriptie overeen met JHWH. De vocale uitspraak ervan werd niet overgeleverd. De moeilijkheid is dat het oude Hebreeuws geen klinkers kent: die werden er gewoon bij onthouden, en in latere tijden is de verbandsnaam in onbruik geraakt. Toch menen kenners dat het tetragram het best gereconstrueerd wordt als JaHWeH, maar anderen (vooral Engelssprekenden) houden zich aan JeHoVaH. יהוה: JHWH (te lezen van rechts naar links).

² “Zie, Ik zend Mijn engel [= Joh. de Doper], die voor Mij de weg bereiden zal. Plotseling zal naar Zijn tempel komen die Heere [Adonai] Die u aan het zoeken bent, de Engel van het verbond, in Wie u uw vreugde vindt” (Maleachi 3:1).

Laten we nu in het kort enkele van deze verschijningen van de engel des Heren onderzoeken.

Hagar en de Samaritaanse vrouw

Zoals aan het begin van dit hoofdstuk is vermeld, verscheen Hij voor het eerst aan Hagar en toonde haar Zijn goedheid; het is de tederheid van Hem die kwam om te zoeken en te redden wat verloren was. Hij vond ze “bij een waterbron in de woestijn, bij de bron³ aan de weg naar Sur⁴” (Genesis 16:7). Al hun omstandigheden en hun verdrukking waren Hem bekend. Hij vroeg haar: “Waar komt u vandaan en waar gaat u heen?” (Genesis 16:8). Hij openbaarde Zichzelf als de alwetende Heer die de geheimenissen van het leven kent, en Hij gaf haar beloften die een geschapen engel nooit had kunnen geven. En Hagar “noemde de naam van de HEERE“, die voor haar stond in de gedaante van een engel: “En zij gaf de HEERE, Die tot haar sprak, de naam: U bent de God Die naar mij omziet!” [1] (Genesis 16:13). Hij had haar geheim onthuld en de toekomst geopenbaard. Hij is De-zelfde Die vele eeuwen later, toen Hij als mens naar deze aarde was gekomen, een andere vrouw ontmoette bij de waterput van Samaria [de Jakobsbron]⁵ en haar geheimen onthulde (Johannes 4:16-18) – en zij beleed Hem ook als de Alwetende: “Kom, zie Iemand Die mij alles gezegd heeft wat ik gedaan heb” (Johannes 4:29).

Abraham in Mamre

Vele jaren later zat Abraham op het heetst van de dag bij de ingang van zijn tent. Plotseling zag hij drie vreemden in de buurt staan; hij verliet zijn plaats en rende hen tegemoet. Voor één, misschien voor degene in het midden, boog hij zich ter aarde en noemde hem “My Lord” (KJV; Mijn Heer), Genesis 18:1-3, KJV)⁶. Zeker, er was een bijzondere waardigheid in deze bezoeker, zodat de man des geloofs Hem onmiddellijk herkende. Zijn metgezellen waren twee engelen (Genesis 19:1).

Mamre, bij Hebron

De Heer als zijn gast

Abraham ontvangt de HEERE, en de HEERE belooft hem een zoon. De twee engelen gaan van hen weg; de HEERE woont nog steeds bij zijn vriend Abraham en spreekt hem aan met de volgende woorden: “De HEERE zei: Zal Ik voor Abraham verbergen wat Ik ga doen?” (Genesis 18:17).

Dezelfde stem sprak tot de discipelen die zich in die bovenkamer om Hem heen hadden verzameld: “Ik noem u niet meer slaven, want een slaaf weet niet wat zijn heer doet, maar Ik heb u vrienden genoemd, omdat Ik u alles wat Ik van Mijn Vader gehoord heb, bekendgemaakt heb” (Johannes 15:15).

Gebod voor Sodom⁷

Abrahams voorbede voor Sodom was gericht op de HEERE toen Hij in menselijke gedaante voor Hem stond. Hij kende Hem in Zijn heerlijkheid als Rechter, want Hij zei tegen Hem: “Er kan toch geen sprake van zijn dat U zoiets doet, dat U de rechtvaardige samen met de goddeloze doodt? Dan

³ Deze put werd Lachai-Roi genoemd (Genesis 16:14).

⁴ Sur (Shur, KJV): *Easton's Bible Dictionary* (1893) zegt dat Sur “waarschijnlijk een deel is van de Arabische woestijn, aan de noordoostelijke grens van Egypte, en zijn naam dankt aan een wildernis die zich uitstrekt van Egypte tot Filistea (Gen. 16:7; 20:1; 25:18; Vb. 15:22). Sur wordt ook genoemd in 1 Samuël 15:7 – Toen slachtte Saul de Amalekieten af van Havila tot aan Sur, ten oosten van Egypte” – Wiki.

⁵ Zie deze kaaart: <http://www.verhoevenmarc.be/schemas-kaarten.htm#israel-Jezus>

⁶ De tekst zegt dat het de HEERE (JaHWeH) was die verscheen: “Daarna verscheen de HEERE aan hem bij de eiken van Mamre” (Geneis 18:1).

⁷ Lees over Sodom en Mamre: <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/sodom-gomorra-Josephus.pdf>

zal het zijn: zo de rechtvaardige, zo de goddeloze. Daar kan bij U toch geen sprake van zijn! Zou de Rechter van de hele aarde geen recht doen?” (Genesis 18:25). Toen verliet de HEERE hem en ging naar Sodom, waar de twee engelen Hem al waren voorgegaan. De passage uit Genesis 19:24 is opmerkelijk: “Toen liet de HEERE [= JaHWeH] zwavel en vuur over Sodom en Gomorra regenen. Het kwam van de HEERE [= JaHWeH] uit de hemel”. De HEERE op aarde roept de HEERE in de hemel om het oordeel van vuur over de verdorven steden te voltrekken. Hij is Dezelfde Die in de dagen van Zijn vlees zei: “Ik en de Vader zijn één” (Johannes 10:30), Dezelfde die in de komende dagen de wereld in gerechtigheid zal oordelen, “Want ook de Vader oordeelt niemand, maar heeft heel het oordeel aan de Zoon gegeven” (Johannes 5:22).

Het offer van Izaak

Dan verschijnt de Engel van de HEERE op de offerberg. Abraham wordt bevolen zijn zoon te nemen, zijn enige die hij liefhad, en hem als brandoffer te offeren. En Hij die tegenwoordig was; wie merkte het op; die alle dingen wist; die tussenbeide kwam toen het slagersmes werd geheven – Hij wist dat Hijzelf, Gods enige Zoon, het offer zou zijn wanneer Zijn uur kwam. Toen Abraham tegen Izaak zei: “God zal Zichzelf voorzien van het lam voor het brandoffer, mijn zoon” (Genesis 22:8), wist de Engel van de HEERE dat Hij dat offer zou zijn. “Maar de Engel van de HEERE riep tot hem vanuit de hemel en zei: Abraham, Abraham! Hij zei: Zie, hier ben ik. Toen zei Hij: Steek uw hand niet uit naar de jongen en doe hem niets, want nu weet Ik dat u godvrezend bent en uw zoon, uw enige, Mij niet onthouden hebt” (Genesis 22:11-12). Deze Engel beschrijft zichzelf hier als één met God. Abraham wist dat het de HEERE was, want hij noemde de plaats “JaHWeH-Jireh”^[2] (Genesis 22:14). En toen de Engel des HEEREN voor de tweede keer riep, deed Hij beloften aan Abraham die geen geschapen engel ooit had kunnen doen. De Zoon van God was bij deze gebeurtenis aanwezig in de vorm van een engel – dezelfde die in zijn aardse dagen zei: “Vóór Abraham geboren was, ben Ik” (Johannes 8:58).

Jakob en de Engel

Ook Jakob kende Hem goed, want hij ontving buitengewone openbaringen van de Heer in de loop van zijn leven, dat turbulent maar overwinnend was. Toen de oude patriarch de zonen van Jozef op zijn sterfbed zegende met de woorden: “De God voor Wiens aangezicht mijn vaderen, Abraham en Izak, gewandeld hebben, de God Die mij als herder geleid heeft, mijn leven lang tot op deze dag, de Engel, Die mij verlost heeft van al het kwaad, zegene deze jongens” (Genesis 48:15-16), deed hij dat in de wetenschap dat de Engel van de HEERE niemand anders was dan de Verlosser, de “Heilige van Israël”, zoals de profeet Jesaja Hem zo vaak noemt. Hij verscheen aan hem in een droom als “de Engel van God” en Hij zei tegen hem: “Ik ben de God van Bethel”⁸ (Genesis 31:11-13).

De Engel in Pniel

Maar bij de doorwaadbare plaats van de Jabbok-rivier⁹ openbaarde deze Engel van de HEERE zich op de wonderbaarlijkste manier aan Jakob. Daar was hij helemaal alleen, toen er plotseling een man verscheen die met hem begon te worstelen. Toen de dag aanbrak, vroeg de mysterieuze vreemdeling aan Jakob: “Wat is uw naam?” Hij antwoordde: “Jakob”. Hij zei: “Toen zei Hij: Uw naam zal voortaan niet meer Jakob luiden, maar Israël, want u hebt met God en met mensen gestreden, en hebt overwonnen” (Genesis 32:24-32). Wie was de mysterieuze? De moderne kritiek wil ons doen geloven dat Jakob misschien een nare droom heeft gehad als gevolg van zijn doodsangst voor Esau. Jakob wist wie hij tegenover zich had staan, want hij noemde de plaats “Pniel. Want, zei hij, ik heb God gezien van aangezicht tot aangezicht, en mijn leven is gered” (Genesis 32:30). Hosea getuigt hiervan in zijn profetie. “Hij streed met de Engel en overwon; wenend vroeg hij Hem om genade. In Bethel”⁸ vond Hij hem, en daar sprak Hij met ons, namelijk de HEERE, de God van de

⁸ Bethel wordt in de Bijbel voor het eerst genoemd als in de buurt van de plaats waar Abram zijn tent opsloeg. Later wordt Bethel genoemd als de locatie van de ladder van Jakob die Jakob Bethel "Huis van God" noemde. Zie deze kaart: http://www.verhoevenmarc.be/schemas-kaarten.htm#israel-Jezus_1

⁹ Zie deze kaart: <http://www.verhoevenmarc.be/schemas-kaarten.htm#rechtters>

legermachten, HEERE is Zijn gedenknaam” (Hosea 12:5-6). Degene die bij Jakob was, de Engel, de Verlosser, is dezelfde die de zijnen de belofte heeft nagelaten: “En zie, Ik ben met u al de dagen, tot de voleinding van de wereld” (Mattheüs 28:20).

In de brandende struik

Mozes zag Hem in de brandende braamstruik. De braamstruik staat in brand, de Shekinah-heerlijkheid is daar, maar de struik wordt niet verteerd. Uit de vlam in het midden van de brandende braamstruik komt de stem van de Engel des HEEREN. Mozes krijgt de opdracht zijn schoenen uit te doen, want hij staat op het heilige land, in de tegenwoordigheid van de Heilige. En toen Mozes deze stem hoorde, en hoorde wie het was die tot hem sprak, verborg hij zijn aangezicht, want hij was niet bang voor de aanblik van een engel, maar wel voor God. De Engel van de HEERE sprak vanuit de brandende braamstruik: “ : Ik ben de God van uw vader, de God van Abraham, de God van Izak en de God van Jakob. ... IK BEN DIE IK BEN ” (Exodus 3:6, 14). Hij maakte ook aan Mozes bekend dat Hij het lijden van Zijn volk kende, dat Hij hun ellende had gezien en hun geroep had gehoord, en dat Hij zou komen om te redden, om hen uit te leiden en in te trekken (Exodus 3).

De Engel van Zijn aangezicht

“In al hun benauwdheid was Hij benauwd; de Engel van Zijn aangezicht heeft hen verlost. Door Zijn liefde en door Zijn genade heeft Hij hen bevrijd; Hij hief hen op en droeg hen al de dagen van weleer” (Jesaja 63:9). De Engel van de brandende braamstruik is dezelfde die zich heeft geopenbaard in de vorm van een geschapen mens, als de “Ik ben”, de liefdevolle, barmhartige Christus, die nu aan de rechterhand van God zit, die ziet, weet en hoort – die alle gezag heeft om te verlossen en te bewaren.

Dezelfde ongeschapen Engel, de genadige, liefhebbende Heer, was met Israël in de woestijn. Hij was hun gids en voorziener, want Hij had hen uit Egypte geleid (Numeri 20:16). In het verhaal van Bileam (Numeri 22:5-41) ontmoeten we Hem op dezelfde manier, en terwijl de blinde profeet van de heidenen Hem niet opmerkte, zag zijn ezelin Hem die heerlijkheid is (Numeri 22:27-31).

Jozua ziet de “leider van onze redding”

Hij was bij zijn volk toen zij het Beloofde Land binnengingen. Toen het gelegerd was in Gilgal¹⁰, de plaats van zelfoordeel, waar “de smaad van Egypte” van hen werd afgewenteld (Jozua 5:9), ging Jozua heen en keek naar de machtige, bijna oninneembare muren van Jericho. Plots stond er een man met getrokken zwaard tegenover hem. Onbevreesd kwam Jozua naar Hem toe en vroeg Hem wie Hij was. Maar toen de man zich bekend maakte als “de Bevelhebber van het leger van de HEERE”, wierp Jozua zich met het gezicht ter aarde en aanbad Hem. En de overste gebood hem te doen wat Hij veertig jaar eerder tegen Mozes had gezegd: “Doe uw schoenen van uw voeten, want de plaats waarop u staat, is heilig” (Jozua 5:13-15).

Hij is de Engel, de Verlosser, de Beschermers van zijn volk. Zacharia¹¹, de grote profeet van de tijd na de Babylonische ballingschap, zag Hem in zijn eerste nachtvisioen in dezelfde vorm als Jozua. Hij verscheen aan de jonge profeet op een rood paard, gevolgd door een groep ruiters die nu klaar zijn om “het land [KJV: de aarde] door te gaan” (Zacharia 1:8-10). De overste van het leger van de HEERE is onze Heer, de “Leidsman van onze zaligheid” (Hebreeën 2:10); Degene die op een dag zal terugkomen, op een wit paard, gevolgd door de legers van de hemel (Openbaring 19:11-16).

Gideon en Manoach

¹⁰ Gilgal is de plaats waar de Israëlieten de Jordaan hebben overgestoken (Jozua 3-4) en richting Jericho gingen.

¹¹ Zacharia, zoon van Berechja, begon zijn bediening als profeet in het tweede jaar van Darius, koning van Perzië (520 v.Chr.), ongeveer 16 jaar na de terugkeer van de eerste groep Joden na hun Babylonische ballingschap. Niet te verwarren met Zacharia de zoon van Jojada (2 Kronieken 24:20).

In Rechters 2 komt de Engel van de HEERE op van Gilgal naar Bochim, de plaats van gehuil (Rechters 2:4-5). Geen geschapen engel kan spreken zoals de Engel van de HEERE in die tijd sprak. Alleen de HEERE Zelf kan zulke woorden gebruiken: “Ik heb u uit Egypte geleid en u in het land gebracht dat Ik aan uw vaderen gezworen heb. En Ik heb gezegd: Ik zal Mijn verbond met u niet verbreken, voor eeuwig. En wat u betreft, u mag geen verbond sluiten met de inwoners van dit land. Hun altaren moet u afbreken. U bent Mijn stem echter niet gehoorzaam geweest. Waarom hebt u dit gedaan?” (Rechters 2:1-2).

Later in de geschiedenis van de rechters verscheen Hij aan Gideon. Ook hier wordt Hij HEERE (JaHWeH) genoemd (Rechters 6:14). Gideon spreekt Hem aan als “Adonai” (Heer) en vraagt Hem om een graanoffer te mogen brengen (Rechters 6:15-18). De Engel raakte het offer aan met de punt van zijn staf, en het vuur kwam uit de rots en verteerde het. En de Engel des HEEREN verdween uit zijn gezicht. Gideon is doodsbang, maar de HEERE zegt tegen hem: “Vrede zij met u! Wees niet bevreesd, u zult niet sterven” (Rechters 6:21-23). Ja, Hij is het die vrede heeft gemaakt, “JaHWeH Shalom” (de HEERE is vrede), zoals Gideon het altaar noemde dat hij voor de HEERE bouwde (Rechters 6:24).

Nog belangrijker en leerzamer was de ontmoeting van deze Engel met Manoach en zijn vrouw toen Hij hun de geboorte van een zoon aankondigde. Manoach vroeg Hem zijn naam. “Waarom vraagt u zo naar Mijn Naam?” antwoordde de engel hem: “Die is immers wonderlijk!” (Rechters 13:18). Het woord *pele*, “wonderlijk”, wordt ook gebruikt door Jesaja, wanneer hij de Messias voorzegt; het kind dat werd geboren; de Zoon die gegeven zou worden en wiens naam “Wonderlijk” zou zijn (Jesaja 9:5). Manoach en zijn vrouw brachten ook een offer aan de Engel (Rechters 13:19-22). Toen gebeurde er iets verbazingwekkends: de vlam steeg op van het altaar naar de hemel, en de mysterieuze bezoeker, de Engel van de HEERE, steeg op in de vlam van het altaar naar de hemel vanwaar Hij was gekomen; een bijzonder indrukwekkende aanwijzing dat Hij na Zijn incarnatie Zelf het slachtoffer zou zijn en naar de hemel zou terugkeren nadat Zijn werk was voltooid.

De vernietiging van het Assyrische leger

Het was de machtige Engel van de HEERE die het leger van de Assyriërs vernietigde, dat de theocratie met verwoesting had bedreigd.[3] (2 Koningen 19:35). Hij was een voorafschaduwung van de toekomstige bevrijding van Jeruzalem aan het einde van het tijdperk der heidenen, wanneer alle naties in Jeruzalem verzameld zullen worden voor oorlog en de stad opnieuw belegerd zal worden. Dan, zoals Zacharia ons profeteert, zal de HEERE uitgaan en strijden tegen die naties, en Zijn voeten zullen op die dag op de Olijfberg staan (Zacharia 14:1-4). We citeren ook 1 Kronieken 21:16: “Toen David zijn ogen opsloeg, zag hij de Engel van de HEERE staan tussen de aarde en de hemel, met zijn uitgetrokken zwaard in zijn hand, uitgestrekt over Jeruzalem”. In Psalm 34:8 wordt Hij gezien als de beschermende, bevrijdende Engel. Rome presenteerde in haar valse leringen deze tekst alsof de engelen vereerd en aanbeden moesten worden. De “Engel van de HEERE” is de HEERE zelf.

De engel des Heren in het boek Openbaring

Wanneer we het laatste boek van de Bijbel, Openbaring, lezen, leren we dat de Heer Jezus Christus, wiens volle heerlijkheid wordt geopenbaard in deze “sluitsteen van de Bijbel”, opnieuw verschijnt onder de symbolische naam van een Engel. De Heilige Geest lijkt ons erop te willen wijzen dat Hij de Engel van het Oudtestamentische Verbond is, die de beloften aan Israël vervult en gerechtigheid uitoeft in toorn wanneer het huidige tijdperk eindigt en het duizendjarig rijk begint. In Openbaring 8:1-5 wordt Hij gezien in Zijn bemiddelende bediening, terwijl Hij de gebeden opdraagt van de Joodse heiligen die lijden in de grote verdrukking die het heidense seizoen afsluit. Dan slingert Hij het vuur van het oordeel over de aarde. Openbaring 10:1-5 openbaart Hem als een “sterke Engel” met een regenboog, het teken van het verbond, op Zijn hoofd; “Zijn gezicht was als de zon en zijn voeten waren als zuilen van vuur”. Hij staat “op de zee en op de aarde”. Dit is een perfecte weergave van onze Heer voordat Hij komt om Zijn kroonaanspraken te maken van zee en aarde.

Met al deze uitleg willen we laten zien dat we in onze overwegingen over de engelen van God [4] we deze “Engel van de HEER” een bijzondere plaats geven, want Hij is de HEERE Zelf.

Notities

[1] Noot van de redactie: Zie de voetnoot in de CSV Elberfelder.

[2] Dat betekent dat de HEERE gezien zal worden.

[3] Theocratie = heerschappij van God.

[4] Noot van de redactie: In het boek *The World of Angels*.

Eerder verscheen:

- o “De Engel des Heeren”: <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/EngelDesHeren2.pdf>
- o “De Engel des Heeren is God”: <http://www.verhoevenmarc.be/PDF/EngelDesHeren.pdf>

verhoevenmarc@skynet.be - www.verhoevenmarc.be - www.verhoevenmarc.be/NieuwsteArtikelen.htm